

- школа, 1954. – Т. 5. – С. 9 – 109.
5. Макаренко А.С. Твори: В 7 т. – К.: Рад. школа, 1954. – Т. 4.
 6. Нежинский А.П. А.С. Макаренко и педагогика школы. – К.: Рад. школа, 1976. – 260 с.
 7. Ярмаченко Н.Д. Педагогическая деятельность и творческое наследие А.С. Макаренко – К.: Рад. шк., 1989. – 191 с.

УДК 378:37.032

В.В. Орел

НТУ «ХПІ» м. Харків

ОСОБИСТІСНО ОРІЄНТОВАНИЙ ПІДХІД ДО ВИХОВАННЯ СТУДЕНТІВ

У статті розглядається питання виховання студентів за допомогою особистісно орієнтованого підходу, зосереджується увага на необхідності створення комфортних і безпечних умов її розвитку, реалізації природних потенціалів. Цей метод допомагає позитивно впливати на свідомість молоді, коли потрібно не просто передавати знання, але формувати мотивацію до певного способу життя та моральної поведінки.

The article is devoted to a question of students education with the help of personality focused approach which puts forward the person in the center of educational system, accenting attention to necessities of creation of comfortable and safe conditions of his development and realization his natural potentials. This pedagogical method helps to influence positively upon consciousness of youth at formation of valuable reference points.

Постановка проблеми. Одним із важливих принципів, що покладений в основу сучасного навчання і виховання особистості, зокрема й щодо формування в неї загальної культури, є особистісно орієнтований підхід, який висуває у центр виховної системи особистість, зосереджуючи увагу на необхідності створення комфортних, безконфліктних і безпечних умов для її розвитку, реалізації природних потенціалів. Особистість тут не тільки суб'єкт виховання, але й пріоритетний суб'єкт, який є метою виховної системи, а не засобом досягнення якоїсь іншої мети (що спостерігається в авторитарних і дидактико-центричних технологіях).

Актуальність дослідження. Висуваючи у центр уваги особистість, яка прагне максимальної реалізації своїх можливостей, відкрита для сприйняття нового досвіду, спроможна на усвідомлений і відповідальний вибір у різних життєвих ситуаціях, особистісно орієнтований підхід головною метою виховання проголошує набуття особистістю таких якостей, які б забезпечували вирішення цих проблем. Такі принципи орієнтують на формування особистості, її розвиток не відповідно до якогось зразка чи чийогось замовлення, а відповідно до природних

здібностей. У цьому полягає їх відмінність від властивої традиційній технології формалізованої передачі вихованцеві знань і соціальних норм.

Метою статті є висвітлити питання виховання особистості студента за допомогою особистісно орієнтованого підходу, акцентуючи увагу на необхідності створення комфортних і безпечних умов її розвитку, реалізації її природних потенціалів.

Концептуальні й методичні передумови та окремі аспекти особистісного підходу відображені у працях, присвячених дослідженням особистості як у зарубіжній, так і у вітчизняній психології. З-поміж авторів можна назвати К. Абульханову-Славську, Б. Ананьєва, О. Асмолова, І. Беха, Л. Божович, Й. Боришевського, Л. Виготського, В. Давидова, У. Джеймса, П. Жане, Г. Костюка, М. Ланге, О. Леонтьєва, Ф. Лерша, А. Маслоу, В. Мерліна, В. Моляко, Г. Олпорта, П. Пелеха, К. Платонова, В. Рибалка, К. Роджерса, С. Рубінштейна, І. Сікорського, Е. Шпрангера, В. Штерна, І. Якиманську та ін.

Особистісно орієнтований підхід бере свої витoki з гуманістичної теорії, що розглядає дитину як цілісну особистість, яка постійно прагне самоздійснення. Провідними засадами тут є самоцінність особистості, глибока повага та емпатія до неї, врахування її індивідуальності. На переконання психологів гуманістичного напрямку, ядро будь-якої особистості становить позитивний початок, що проявляється в потязі людини до зростання, розвитку, самоактуалізації.

Д. Белухін, відстоюючи важливість особистісного підходу, зазначав, що він дає змогу долати однобічність уявлення про те, що психіка людини розвивається тільки мірою засвоєння надбань людства. Особистість також розвивається і у процесі перетворення суб'єктом дійсності, що його оточує [1].

Виклад основного матеріалу. Значний внесок у становлення особистісного підходу зробив К. Платонов, який уважав, що такий підхід означає «не будь-яке вивчення особистості, а тільки таке, коли через особистість як через ціле пізнаються її елементи та зв'язки цих елементів як між собою, так і з цілісною особистістю». При цьому особистість розуміється «як воєдино пов'язана сукупність внутрішніх умов, якими є структура її властивостей та якостей, через які заломлюються всі зовнішні дії» [6].

Цікаві думки щодо означеного питання знаходимо в О. Вишневського. Порівнюючи традиційні й сучасні підходи до виховання

молодого покоління, він зазначає, що контроль ззовні, страх покарання тощо можуть змушувати людину підкорятися власній волі, виявляючи певні риси людини «вихованої». Проте стереотипи поведінки, сформовані в умовах страху, «швидко і легко розпадаються, як тільки перестають діяти зовнішні чинники, на які вона запрограмована». Отже, коли виховання передбачає лише знання моралі, контроль за поведінкою та загрозу покарання, воно «не може вважатися надійним за умов свободи» [3].

Формулюючи основні підходи до побудови процесу виховання, О. Вишневецький відзначає, що сучасна педагогіка має ґрунтуватися на засадах співробітництва. Такі відносини «виключають владу вчителя над учнем. Вихованець разом з вихователем ідуть до спільної мети. Ніхто тут не панує». І хоча не «кожен учитель має достатній запас любові до дітей, але кожен може побудувати навчально-виховний процес так, щоб дитина відчувала себе істотою вільною, діючою, непідвладною». Головний вплив на рішення людини щодо способу поведінки в конкретному випадку повинен робити «її досвід і світогляд, її віра ... в ідеали і цінності, її сумління і розуміння різниці між Добром і Злом» [3, 83]. Особистісно орієнтований підхід за цих умов полягає в тому, що виховання трактується як частина процесу самостановлення особи і самопристосування її до зовнішнього середовища. Дитина «є суб'єктом виховання». А це означає, що «вона змушена формувати для себе систему орієнтації та саморегуляції, а тому процес виховання у своїй основі є самовихованням» [3, 16].

Цікавим і таким, що заслуговує на увагу, є підхід до розгляду сутності особистісно орієнтованих технологій, запропонований І. Бехом. Ураховуючи своєрідність процесу виховання, учений зазначає, що відмінність між традиційними методами та означеним типом технологій полягає в тому, що останні передбачають наявність високого ступеня наукоємності, урахування сучасних досягнень педагогічної і психологічної теорії. Особистісно орієнтовані виховні технології характеризуються низьким коефіцієнтом невизначеності в орієнтовній, виконавській і результатуючій частинах, «це своєрідні проекти щодо виховних цілей і щодо педагогічних засобів їх досягнення» [2].

Якщо звернутися до вказаних вище аспектів подання педагогічних технологій, то можна зробити висновок, що І. Бех досліджує перший з них – науковий, тобто розглядає особистісно орієнтовані технології як частину педагогічної науки. Застосовуючи термін «виховні технології», учений тим самим окреслює пріоритетні напрями застосування виділеної ним групи

технологій, визначає їх методологічну основу, формулює вихідні принципи функціонування, сукупність яких становить її конкретизацію. До них, на його думку, відносяться такі, як:

1. Принцип цілеспрямованого створення емоційно збагачених виховних ситуацій.

Виховна ситуація трактується як соціальні умови, коли дитина (студент) у взаєминах із дорослим (викладачем) засвоює соціальні норми поведінки. Цей принцип передбачає демонстрацію конкретного вчинку, що сприяє закріпленню моральних норм у свідомості суб'єкта через емоційне переживання ним певних подій і спонукає дитину до відповідних дій як прояву її самостійного вибору, а не примусу чи вимоги з боку дорослого.

2. Принцип особистісно розвивального спілкування.

Цей принцип передбачає рівноправне спілкування дорослого і дитини в умовах співпраці на основі переконування. Його введення обумовлено необхідністю передачі вихованцеві інформації, якою вихователь володіє унаслідок більш високого психосоціального розвитку, досвіду, обсягу знань тощо.

3. Принцип використання співпереживання як психологічного механізму у вихованні особистості.

Суб'єкт-суб'єктні відносини між вихователем і вихованцем передбачають наявність уміння розуміти і приймати точку зору іншої людини. Саме на основі співпереживання здійснюється формування моральної поведінки, не орієнтованої на зовнішнє підкріплення. Багаторазові переживання, самовідчуття емоційних реакцій дозволяють дитині краще зрозуміти і врахувати емоційний стан вихователя, а в подальшому переносити їх і на інших людей, на конкретні способи поведінки, що закріплюються у відповідних етичних поняттях.

4. Принцип систематичного аналізу вихованцем власних і чужих вчинків.

Результатом процесу морального виховання є сформованість у вихованця сукупності поведінкових дій. Зіштовхуючись у житті з іншими формами поведінки, дитина повинна вміти сприймати й аналізувати результати власних і чужих вчинків. Це допомагає їй краще усвідомлювати моральні норми, позитивно позначається як на виробленні навичок поведінки, так і на подоланні миттєвих прагнень, станів, бажань [2].

Виходячи із сутності особистісно орієнтованих технологій, вибір саме цих принципів є цілком слушним та обґрунтованим. Зміст кожного з

них дозволяє зрозуміти основні підходи, яких слід дотримуватися під час розробки конкретної педагогічної технології зазначеного спрямування.

Особистісно орієнтовані технології в жодному разі не позбавляють педагогіку елементу мистецтва та інтуїції, не приводить до засилля шаблонів, а, навпаки, стимулюють широке, вільне педагогічне варіювання на основі знання законів розвитку особистості. Такі технології створюють сприятливі умови для життєвого самовизначення вихованців. А це означає розкриття світу людських взаємин у всій їх складності й суперечності, виокремлення тих моделей взаємодії між людьми, які можуть вести до успіху.

На необхідності запровадження особистісно орієнтованого підходу зосереджується увага у працях І. Кона, на думку якого, такий підхід – це не просто врахування індивідуальних особливостей людей, за якими вони відрізняються один від одного, «це передусім послідовне завжди і в усьому ставлення до кожного з них як до особистості, як до відповідального і самоусвідомлюваного суб'єкта діяльності» [4].

В. Рибалка розглядає особистісний підхід як «сукупність концептуальних уявлень, принципів, цільових установок, орієнтацій, методико-психодіагностичних та психодидактичних засобів, що сприяють більш глибокому і повноцінному баченню, розумінню особистості і, на цій основі, – її гармонійному вихованню і самовихованню..» [7]. Наголошуючи на необхідності дослідження і впровадження особистісного підходу в практику виховання, учений розглядає й деякі базові аспекти цієї проблеми. Він, зокрема, зазначає, що «особистісний підхід має базуватись на цілісному науковому уявленні про особистість та концептуальному розумінні її психологічної структури», що має важливе значення для «адекватного розуміння природи особистості дитини, подолання односторонності, характерної для її розвитку в умовах традиційного навчально-виховного процесу, для формування повноцінного ставлення до особистості та для встановлення розвиваючих взаємовідносин між учителем і учнем» [7].

Щодо іншого виділеного В. Рибалкою аспекту, то він стосується методичного забезпечення особистісного підходу, під яким учений розуміє «пізнання не окремих властивостей особистості, а їх взаємозв'язок, їх достатньо репрезентативну цілісну сукупність», обґрунтовуючи це тим, що «саме таке поєднання психічних властивостей утворює своєрідність особистості дитини» [7].

Висновки. Таким чином, розгортання виховного процесу на основі особистісно орієнтованого підходу, який можна вважати фундаментом для особистісно орієнтованих технологій, не може відбуватися без звернення студента до самого себе. Вказані технології мають на меті навчити особистість осмислювати свої спонуки, прогнозувати наслідки власних дій і вчинків як для самої себе, так і для оточуючих її людей, узгоджувати цілі власної поведінки із засобами їх досягнення. Звертаючись до технологій особистісної орієнтації, необхідно застосовувати такі методи і засоби виховання, які відповідали б індивідуальним особливостям кожного студента, розвивали їх у напрямі набуття культурного досвіду, самовдосконалення як культурної, само поцінованої особистості.

ЛІТЕРАТУРА

1. Белухин Д.А. Основы личностно ориентированной педагогики: Курс лекций. – Москва-Воронеж, 1996. – Ч. 1.
2. Бех І.Д. Особистісно зорієнтоване виховання. – К., 1998.
3. Вишневський О.С. Сучасне українське виховання. Педагогічні нариси. – Л.: Львівський обласний науково-методичний інститут освіти; Львівське обласне педагогічне товариство ім. Г. Ващенка, 1996. – С. 36.
4. Кон И.С. Психология старшеклассника. – М., 1980. – С. 179.
5. Мачеевич С.С. Культура личности – сущность и структура (Подход к системному анализу) // Культура и гуманизм. – М.: Изд-во АПН ЦК КПСС, 1991. – С. 3 – 20.
6. Платонов К.К. Личностный подход как принцип психологии // Методологические и теоретические проблемы психологии / Отв. ред. Г.В. Шорохова. – М.: Наука, 1969. – С. 190 – 217.
7. Рибалка В.В. Особистісний підхід у профільному навчанні старшокласників. - К., 1998. – с. 12.

УДК 378.14:78

О.А. Піхтар

Миколаївська філія

Київського національного

університету культури мистецтв

ОСОБИСТІСНА ОРІЄНТАЦІЯ ПРОЦЕСУ ФАХОВОЇ ПІДГОТОВКИ ЯК НЕОБХІДНИЙ ЧИННИК АКТИВІЗАЦІЇ МУЗИЧНОГО МИСЛЕННЯ МАЙБУТНІХ МУЗИКАНТІВ- ВИКОНАВЦІВ

У статті розглядається особистісна орієнтація процесу фахової підготовки музикантів-виконавців у системі вищої мистецької освіти як важливий чинник активізації та розвитку їхнього музичного мислення. Проектування навчального процесу з урахуванням закономірностей розвитку та саморозвитку особистості створює сприятливі умови для самореалізації творчого потенціалу студентів.

The person-orientated process of the musicians-performers' special training in the system of the higher artistic education as the most important factor of activization and development of their musical training is considered in the article. Bearing in mind the